

характеру навчання й виховання, адже в нових умовах розвитку країни надзвичайно важливим було завдання підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності. Реалізація політехнічного принципу на практиці здійснювалася шляхом розбудови мережі фабрично-заводських семирічок і шкіл колгоспної молоді. Політехнізація вітчизняної освіти гальмувалася такими негативними тенденціями: наслідування чітких ідеологічних установок відповідно до цінностей радянського устрою, підпорядкування навчально-виховного процесу вимогам виробництва, незадовільний стан матеріально-технічної бази політехнічних шкіл, невисокий рівень політехнічних знань учителів, гіперболізація значення праці в навчально-виховній діяльності. Проте, незважаючи на значні недоліки, досвід організації українських політехнічних шкіл в означений період не лише використовувався вітчизняною школою у подальші роки її функціонування, а й сьогодні становить значний інтерес як для науковців, так і для педагогів-практиків, оскільки одне з провідних завдань сучасної загальноосвітньої школи – формування у дітей готовності жити і працювати на благо батьківщини.

Список використаної літератури

1. Арешонков В. Ю. Періодизація процесу розвитку змісту шкільної суспільствознавчої освіти у ХХ ст. / В. Ю. Арешонков // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2011. – №60. – С. 53–57.
2. Березівська Л. Д. Прихована реформа шкільної освіти в УРСР: причини, напрями, наслідки (30-ті роки ХХ ст.) / Л. Д. Березівська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир: Видавництво Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка, 2007. – Вип. 36. – С. 52–57.
3. Жосан А. Э. Контрреформа народного образования и школьная учебная литература (1932–1941 года) / А. Э. Жосан // Педагогика и психология. – 2012. – № 2. – С. 101–111.
4. Качалов Д. В. Трудовое обучение в советской педагогике и школе 20-30-х гг. ХХ в. / Д. В. Качалов, И. В. Шалашова // Известия Уральского государственного университета. Сер. 1, Проблемы образования, науки и культуры. – 2009. – № 3 (67). – С. 203–207.
5. Пенин Г. Н. Теория и практика политехнического образования неслышащих: история и современность: Учебное пособие / Г. Н. Пенин. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2000. – 94 с.
6. Семеновська Л. Політехнізація вітчизняної шкільної освіти в добу індустріалізації (1926–1932 РР) / Л. Семеновська // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Вип. LIII. – Ч. I. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – С. 157–167.
7. Слюсаренко Н. В. Творення політехнічної школи в 20-30-ті роки ХХ століття / Н. В. Слюсаренко // Таврійський вісник освіти. – 2005. – № 1. – С. 16–22.

Микола Кожем'якін

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Особливу увагу В. О. Сухомлинський приділяв трудовому вихованню дітей як у сім'ї, так і в школі, вихованню любові до праці, працьовитості, поваги до людей праці, бережливого ставлення до матеріальних і духовних благ людства. У Павлівській школі ним було запроваджено чітко продуману систему виховання дітей, створені належні умови для формування трудових традицій, які переросли в культ праці. Василь Олександрович писав, що не гра в працю, а справжнє трудове життя, – з потом, втомою, мозолями, радістю досягнутої мети – ось щастя людини.

В. О. Сухомлинський відзначав, що марне витрачання часу, байдикування, ледарство проникає нині в життя дітей; та деякі батьки вважають, що їхні діти повинні тільки гратися, забавлятися, розважатися, а праця – це обов'язок дорослих. Дітей перетворили у бездушних споживачів радощів, вони навіть не усвідомлюють, звідки та радість прийшла і якою ціною завойована. Такі батьки переконані в тому, що найбільше щастя дитинства – безтурботність, втіха, радісне життя.

У деяких сім'ях діти аж до підліткового, а то й до юнацького віку не знають особливих турбот, серйозної праці, не мають постійних трудових обов'язків і доручень, а

свій вільний від навчання час проводять у розвагах, іграх, а то й бешкетуванні. Деякі батьки вважають, що бажання працювати, любов до праці приходить до людини з віком само собою. Вони заявляють: ми в свій час набідувалися, зазнали стільки горя, то хай хоч наші діти будуть щасливими, ростуть безтурботними, тішаться радощами дитинства.

За думкою В. О. Сухомлинського, в праці розкриваються здібності, моральні та інтелектуальні сили молоді людини, формується її особистість. Тільки в процесі трудової діяльності виникає потреба в спілкуванні, у становленні соціальних і психологічних відносин, ділових взаємин між людьми, взаємодопомоги, взаєморозуміння, дисциплінованості, погодженості дій і вчинків тощо. Потреба в праці, звичка і відповідальне ставлення до праці можуть сформуватися лише при наявності потужних і постійних трудових доручень, у праці радісній, без примусу і покарань, самостійній і творчій, корисній як для особистості, так і для суспільства.

Через усі педагогічні праці В. О. Сухомлинського проходить основна ідея – ідея самоутвердження і становлення особистості громадянина у творчій праці на благо суспільства. Дати дитині радість творення, радість праці, праці на благо людей – це і є справжня мудрість батьківської любові до дітей.

Центром педагогічної системи В. О. Сухомлинського є дитина з її реальним духовним світом – самоцінна, складна, духовна істота, яка постійно розвивається. Видатний педагог у 50 – 60 роки ХХ століття, випередивши не лише педагогічні, а й філософські та соціологічні наукові прогнози, вказував на необхідність гуманізації освіти й утілював цю ідею в своїй практичній діяльності.

Категорії душі та гуманізму є ключовими в педагогіці В. О. Сухомлинського. Сам педагог визначив кредо виховання так: “Я впевнений, що лише людяністю, ласкою, добротою – так, простою людською добротою можна виховати справжню людину... Я стояв і стояти буду на тому, що найстрашніше зло, яке загрожує юній душі, – якщо з ним не боротися і не попереджати його добром – це байдужість до людини”.

У педагогічній теорії і практиці В. О. Сухомлинського знайшли втілення і розвиток головні ідеї гуманістичної педагогіки. Гуманність є соціально-педагогічною основою педагогіки В. О. Сухомлинського, ціннісним підґрунтям його педагогічної творчості. Справжня любов до вихованців, вважав видатний педагог, полягає у бажанні дати їм те, що є дорогим для самого себе.

Заслугою В. О. Сухомлинського є те, що в основу виховання він поклав визнання особистості людини, яка розвивається, вищою соціальною цінністю, а весь педагогічний процес насичував проблемами людини, її духовного світу. Повноцінне виховання – це виховання добром, піднесення гідності, недоторканості, особистої честі дитини, її можливість мати власну думку, особистий погляд на все. Таке ставлення до дитини В. О. Сухомлинський називає щастям педагога. Здійснити такий підхід до виховання може педагог з багатим духовним світом, “хто народом і суспільством уповноважений творити людське щастя, тобто виховувати по-справжньому”. В. О. Сухомлинський аналізує процес становлення такого педагога й наголошує на необхідності спільного особистісного росту дитини та педагога. Визнання “рівноцінності” особистостей педагога й дитини в педагогіці має передбачати встановлення шляхів гуманізації підготовки педагога і в навчальному закладі, і в системі післявузівської підготовки саме через формування емпатійного ставлення до дітей, вміння відчувати і розуміти їхній внутрішній світ, діяти на основі гуманістичних засобів і методів виховання. Для цього педагог має усвідомлювати, що в дитини ніколи не буває бажання навмисне робити зло. Нерозуміння цього, приписування дитині злої волі є педагогічним невіглаством.

Особливої уваги В. О. Сухомлинський надавав дошкільному дитинству як періоду життя, що значною мірою визначає майбутнє людини. Щоб сприяти повноцінному розвитку особистості в певний період, педагог повинен “бачити і відчувати дитячу душу”. У світлі цих ідей слід гуманізувати завдання педагогіки: кожна дитина, – говорить В. О. Сухомлинський, – це унікальний світ, який потрібно зрозуміти, прийняти і знайти шляхи взаємодії з ним.

Мудрість педагогіки В. О. Сухомлинського в тому, що він не надає дітям будь-яких обов’язкових істин готовими для засвоєння. Тільки через усвідомлення дитиною

краси та значення найближчого, найдорожчого, рідного можна виховати Людину й Громадянина, поступово розширюючи і поглиблюючи знання про навколишній світ, близьких, а згодом – і більш далеких людей, і самого себе. Взаємини дитини зі світом в процесі виховання як навчання дитини соціального буття – центральна проблема педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

Видатний педагог виявляє гуманістичне бачення процесу соціалізації як взаємодії особистості й суспільства, що заснована на гармонії індивідуального й колективного.

Людинотворчий характер педагогічної діяльності висловлений вимогою постійного вивчення дитини: “Знати дитину – це та найголовніша точка, де стикаються теорія і практика педагогіки”. Гуманне ставлення до дитини означає “розуміння вчителем тієї простої і мудрої істини, що без внутрішніх духовних зусиль дитини, без її бажання бути хорошою немислима школа, немислиме виховання”. А педагог має бути найважливішою частиною духовного простору дитини, її співавтором у самостворенні.

Василь Олександрович писав, що творчий характер трудової діяльності розкривається перед дитиною тоді, коли вона зайнята тривалою працею, яка потребує щоденної думки, піклування. І однією з найсильніших спонук до фізичної праці є важливість задуму цієї праці, поєднання зусиль розуму і рук. Чим важливіший задум, тим з більшим інтересом виконується найпростіша робота. Оволодіння майстерністю дослідження, експериментування, використання даних науки у праці – все це дитина усвідомлює і переживає як моральну гідність.

Список використаної літератури

1. *Введенская Г. А.* Проблемы преподавания литературы в школе в наследии В. А. Сухомлинского : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Методика преподавания литературы” / Г. А. Введенская. – Л., 1980. – 17 с.
2. *Сухомлинський В. О.* Психологічні основи швидкого читання : тези доповіді / В. О. Сухомлинський // Педагогічна думка. – 1969–1970.
3. *Сухомлинський В. О.* Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. – К. : Рад. шк. – Т. 3. – 1976. – С. 9–278.

Яніна Бутко

ПАРАДИГМА ТРУДОВОЇ ШКОЛИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ 30-Х РР. ХХ СТ.

Актуального значення набуває модернізація системи освіти, виховання школярів, удосконалення навчально-виховного процесу та умов підвищення його ефективності. У цьому контексті важливого значення набуває вивчення парадигми трудової школи у вітчизняній педагогічній спадщині. Значний потенціал мають історико-педагогічні дослідження, в яких науковці вивчають період початку ХХ століття, зокрема 30-х років, оскільки основною метою сучасної школи є виховання особистості як свідомого громадянина незалежної України, патріота, оволодіння національними та загальнокультурними цінностями, формування духовності.

Теоретичні положення, які формували уявлення про те, якою має бути трудова школа як центр радянської системи виховання, були узагальнені представниками радянської школи в 30-х роках ХХ ст. Ця проблема є цікавою для дослідження тим, що погляди, судження, оцінки людини відповідають тій епосі, в якій відбувалося становлення її особистості.

Сьогодні можна по-різному ставитися до педагогічної спадщини періоду 30-х років ХХ ст. У більшості випадків наявні критичні висловлювання і відсутність позитивних, із точки зору сучасності, поглядів на виховання молоді середини ХХ ст., в тому числі й трудового. Тому спробуємо виділити ті позитивні моменти, на які варто звернути увагу і які певним чином перегукуються з нашим сьогоденням.